

Van de redactie...

De tegenstrijdigheid van het lopen in een korte broek en T-shirt tussen de vallende blaadjes en geplette kastanjes en beukennotjes, is iets wat men in Nederland niet vaak ervaart. De herfst is op een vriendelijke manier tot ons gekomen, maar met de afgelopen bijeenkomst van de studiekering Indonesië en onze studiedag over 'Bio-economie in de tropen' nog vers in het geheugen, wordt het toch echt langzaam tijd om vooruit richting herfst en winter te gaan kijken.

Na de activiteiten in september, zullen de komende maanden minder VTB-aandacht vragen. Er zal dus ruim voldoende tijd zijn voor ieder VTB-lid om bij zichzelf na te gaan of hij bij de komende ALV in februari het voorzitterschap van Caspar Verwer op zich wil nemen. Geef dit graag ruim van tevoren aan, zodat er een effectieve overgang plaats kan vinden. In deze nieuwsbrief treft u weer een gevarieerd assortiment aan verslagen en inhoudelijke stukken. Veel stukken zijn bijdragen van onze leden en daar zijn we dankbaar voor. Er is natuurlijk een verslag van de studiedag en de recente lezing van de Studiekering Indonesië, maar ook twee inhoudelijke stukken over het werk van postdoc Mart Vlam (Wageningen University) over het opsporen van fout hout, en over het promotieonderwerp van Gijs Steur (Utrecht University).

De column is deze keer geschreven door gastcolumnist Meindert Brouwer die van plan is ook de volgende vier columns te verzorgen. Daarnaast is er in de Nieuwsbriefcommissie een plek vrijgekomen voor een nieuw commissielid. Interesse? Neem contact met ons op!

Wij wensen u veel leesplezier!

Speuren naar fout hout

Door: Mart Vlam, Postdoc bij de leerstoelgroep bosecologie en bosbeheer, Wageningen University & Research

Het is onvoorstelbaar dat nog steeds zo'n 50% van het Tropische hout dat de EU binnenkomt illegaal is gekapt. Samen met prof. Pieter Zuidema ontwikkel ik een forensische methode, 'Timtrace' genaamd, die een bijdrage moet leveren aan het verminderen van de handel in illegaal tropisch hout. Sinds maart 2013 is de EU houtverordening (EUTR) van kracht. Deze verordening verplicht Europese houthandelaren een systeem van zorgvuldigheidseisen toe te passen, om het risico te verkleinen dat in illegaal hout wordt gehandeld. "Recente sancties opgelegd aan zowel Nederlandse als Britse houthandelaren laten zien dat er meer aandacht komt voor

handhaving van de verordening" zegt Pieter Zuidema. "Maar door de vaak lange handelsketens en de mogelijkheid dat documenten vervalst zijn, blijft het lastig om aan te tonen of hout van legale herkomst is, zowel voor opsporingsdiensten als voor houthandelaren".

Met het ontwikkelen van 'Timtrace' willen we voorzien in de behoefte om onafhankelijk, dus op basis van het hout zelf, de herkomst van geïmporteerd tropisch hout te bepalen. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van één of meerdere van de volgende methoden: 1) jaarringen in de stam, 2) de chemische samenstelling van het hout (stabiele isotopen) en 3) de genetische vingerafdruk van het hout (DNA). Op dit moment lijken vooral de methodes gebaseerd op de chemische en genetische eigenschappen van het hout veelbelovend voor het bepalen van de herkomst.

"Door lange handelsketens en valse documenten blijft het lastig om aan te tonen of hout legaal is"

Via samenwerking met een Frans houtkapbedrijf hebben we vorig jaar zomer houtmonsters laten verzamelen van 125 Tali bomen (*Erythrophloeum ivorense*) in drie verschillende houtkap-concessies in Kameroen. Dit was ten behoeve van een studie om de technische haalbaarheid van de forensische methodes te testen. We hebben de 125 bomen gebruikt als referentie-dataset en vervolgens steeds één boom hieruit geselecteerd waarvan dat stukje hout als 'onbekend' werd beschouwd. Uit deze testen bleek dat met gebruik van de isotoop-methode ongeveer 65% van de monsters correct werd toegewezen aan de locatie van herkomst. Op het eerste gezicht geen geweldig resultaat, maar dat kan deels worden verklaard door de beperkte ruimtelijke schaal waarop de test werd uitgevoerd. We hebben tot nu toe alleen gekeken naar drie populaties binnen zuidoost Kameroen en daar zien we dus geen grote verschillen in de chemische samenstelling van het hout. Wel hebben we eerder gezien dat de isotoop-methode betere resultaten oplevert als we hout uit Kameroen vergelijken met hout uit andere landen.

De alternatieve methode op basis van de genetische eigenschappen van het hout lijkt een stuk beter te werken op deze beperkte ruimtelijke schaal. Door gebruik te maken van acht stukjes repeterend DNA, kon 100% van de houtmonsters toegewezen worden aan de correcte locatie van herkomst. Een onverwacht goed resultaat, zeker als bedacht wordt dat we eerst nog een methode moesten ontwikkelen om DNA van voldoende kwaliteit uit hout te winnen.

Column: Campagnetijd

Door: Meindert Brouwer

Tropisch hardhout lijkt wat uit de gratie in West-Europa, ook in Nederland. Dat viel te beluisteren tijdens de conferentie van de European Sustainable Tropical Timber Coalition juni j.l. in Rotterdam. De twijfelachtige reputatie van tropisch hardhout remt het gebruik van duurzaam geproduceerd tropisch hardhout, terwijl dat juist omhoog moet om tropische bossen te helpen behouden. Het lijkt wel of de campagnes tegen tropisch hardhout in de jaren tachtig en daarna, ten onder gaan aan hun eigen succes. Tropisch hardhout is fout is de gedachte. Dat is begrijpelijk als je op televisie de kettingzagen hoort brullen en de beelden van verwoestende kaalkap van regenwoud ziet. En er komt natuurlijk (veel) fout tropisch hardhout op de markt. Maar, duurzaam geproduceerd tropisch hardhout is juist goed. Wij weten dat, maar veel mensen blijkbaar niet. Tropische bossen leveren behalve hout, tal van andere producten en ecosysteemdiensten die van lokaal, nationaal en

internationaal belang zijn. Duurzaam bosbeheer kan een blijvend aanbod garanderen. Zonder duurzaam bosbeheer vallen tropische bossen veelal ten prooi aan illegale, verwoestende praktijken en nog meer conversie. Weg biodiversiteit, weg opslag van koolstof, weg bronnen van water. De waarde van duurzaam bosbeheer in de tropen moet worden uitgelegd.

Directeur Paul van den Heuvel van de Koninklijke Vereniging Van Nederlandse Houtondernemingen (VVNH) constateerde tijdens de conferentie een gebrek aan kennis, ook onder de eigen leden. Daarom wil de VVNH duurzaam geproduceerd tropisch hardhout verder promoten. Zij wil daarmee bereiken dat in 2020 65% van het door haar leden geïmporteerde en verhandelde tropisch hardhout duurzaam is geproduceerd en ook als zodanig gecertificeerd. De overige 35% zou dan moeten voldoen aan de European Timber Regulation (EUTR) of zijn voorzien van een FLEGT-vergunning. Ook de European Sustainable Tropical Timber Coalition – een alliantie van

vooral houtbedrijven en enkele overheidsorganisaties – wil het marktaandeel van gecertificeerd duurzaam geproduceerd tropisch hardhout vergroten. Daar is de doelstelling dat het aandeel duurzaam geproduceerd tropisch hardhout in de Europese Unie rond 2018/2019 met 50% is gestegen ten opzichte van 2013. In 2013 werd de EUTR van kracht. De stijging moet het niet-duurzame aanbod van tropisch hout verminderen.

Het is dus zaak om houtimporteurs, timmerbedrijven, woningbouwcorporaties, politici, overheden, projectontwikkelaars, architecten en alle anderen die met hout te maken hebben, ervan te doordringen dat gebruik van gecertificeerd tropisch hardhout van groot belang is om tropische bossen te helpen behouden. Voor ngo's is een belangrijke rol weggelegd om dit in de samenleving uit te dragen. Mensen luisteren eerder naar hen dan naar commerciële bedrijven. Het is tijd voor nieuwe campagnes: 'Gecertificeerd tropisch hout redt het regenwoud.'

"De eerste resultaten bieden hoop voor een bredere toepassing"

Deze eerste resultaten bieden hoop voor een bredere toepassing van 'Timtrace', maar dan zijn nog wel flinke investeringen nodig. Punten die nu onze aandacht hebben zijn: het aanleggen van referentiedatabases, de snelheid en de kosten van de analyses en het nader bepalen van de ruimtelijke resolutie van de methodes. Over een paar jaar hopen we hiermee grote vooruitgang geboekt te hebben. En als de methode voldoende werkt dan willen we deze methodes als dienst gaan aanbieden, misschien wel in de vorm van een 'spin-off', aan zowel houtimporteurs als opsporingsdiensten. Zo willen we met 'Timtrace' een bijdrage leveren aan het uitbannen van illegaal gekapt tropisch hout en een duurzamer beheer van tropische bossen. ■

Studiekring Indonesië

Verslag bijeenkomst 2 september

Op vrijdag 2 september jl. heeft Art Klassen, de regionale

directeur van de Tropical Forest Foundation (TFF) een lezing gegeven over de duurzaamheid van exploitatie en uitsleep in FSC gecertificeerde bossen in Indonesië. Deze lezing vond plaats in het Lumen gebouw van Wageningen University waarbij ongeveer 20 toehoorders aanwezig waren.

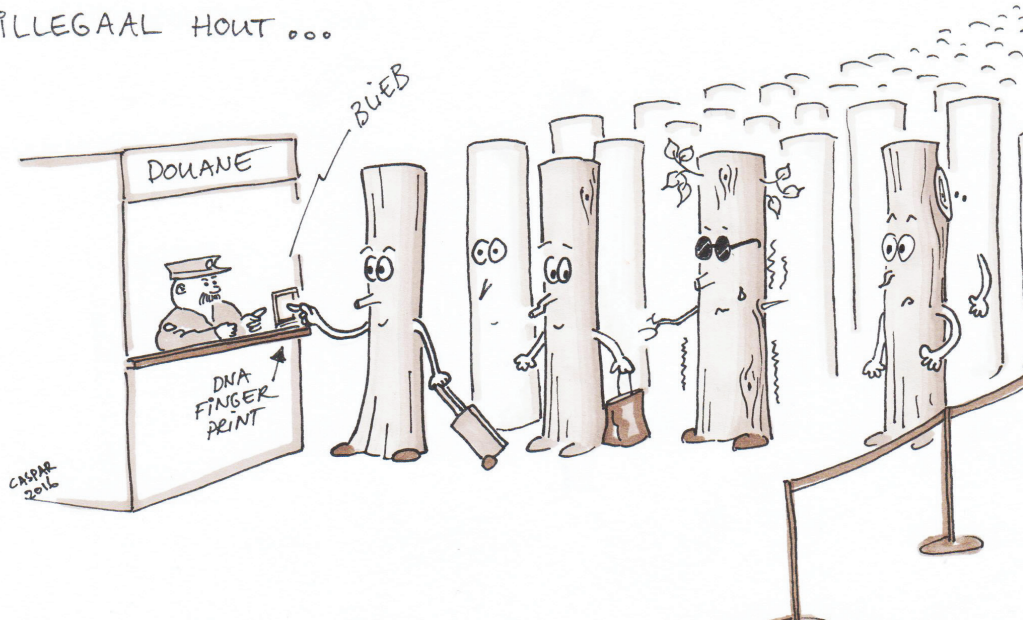
Na een welkom van prof. Frans Bongers van Wageningen University en een introductie van Wim Ellenbroek van The Borneo Initiative, kon de heer Klassen in zijn lezing uitleggen wat de voornaamste elementen waren van het trainingsprogramma van TFF op het gebied van 'Reduced Impact Logging' (RIL). Een bedrijf krijgt van TFF een RIL-certificaat bij score van 80% of hoger. Daartegenover staat dat bedrijven die voldoen aan de overheidsnorm voor selective logging vaak slechts een score van 25% halen. Voor FSC is RIL niet verplicht, maar in de praktijk zijn slechts vier van de bosbedrijven met concessies in Indonesië niet getraind door TFF in RIL.

"De financiële voordelen van RIL moeten beter in kaart gebracht worden"

Prof. Bongers vatte de lezing samen met onder andere de conclusie dat exploitatie en uitsleep in het regenwoud van

DNA FINGERPRINT SUCCESVOL IN WEREN ILLEGAAL HOUT...

Indonesië op een duurzame manier kan plaatsvinden als de richtlijnen van 'Reduced Impact Logging' worden toegepast, wanneer geaccepteerd wordt dat ongerept regenbos omgezet mag worden in secundaire bossen. De financiële voordelen van 'Reduced Impact Logging' zouden beter in kaart gebracht moeten worden om bosbedrijven te stimuleren deze methode te gebruiken.

De lezing werd georganiseerd door de VTB-kring Indonesië in samenwerking met The Borneo Initiative en Wageningen University. ■ Henk Lette & Wim Ellenbroek

Plantendiversiteit en ecosysteemdiensten in de Guianas

Door: Gijs Steur, promovendus Copernicus Institute for Sustainable Development, Utrecht University

Na een autorit van vier uur en een tocht van zeven uur in een korjaal de rivier op, kwamen twee VTB-leden aan in het dorpje Cajana, een van de laatste Marrondorpen aan de Boven-Surinamerivier. Hier, in het midden van het tropisch bos van Suriname, waanden de twee zich in een tropisch paradijs: een pracht aan overvliegende vogels, kleurrijke kruiden, hemelhoge bomen en een blakend visbestand. Aan nuttige soorten geen gebrek: elke soort, plant of dier blijkt wel één of meer toepassingen te hebben. Het materiaal voor de huizen, het voedsel, de plek waar de geesten van de voorouders zouden vertoeven, bijna alles wat belangrijk is voor de lokale bevolking komt uit het bos. De ongekende biodiversi-

teit van het tropisch bos is dus van groot belang voor deze mensen. Zij hebben dan ook een groot respect voor het bos en alles wat daarmee samenhangt. Het leek dan ook meer dan toeval dat in dat dorpje Cajana een exemplaar van het VTB lustrumboekje uit 2010 aangetroffen werd in een museumje in aanbouw. De VTB weet haar volgers dus overal goed te bereiken!

Deze prachtige omgeving heb ik afgelopen augustus bezocht tijdens een vakantie aansluitend op mijn werkreis naar de Guianas (Frans Guiana, Suriname en Guyana). Ik maakte een werkreis voor mijn re-

cent gestarte promotieonderzoek aan de Universiteit Utrecht. Mijn onderzoek gaat over het verkennen van de relaties tussen plantendiversiteit en ecosysteemdiensten van het tropisch regenwoud in de Guianas.

Het benoemen van ecosysteemdiensten zou helpen de natuur beter te waarderen en daarmee leiden tot een betere bescherming van het bos. Maar hoe worden deze diensten eigenlijk voortgebracht? Welke soorten zijn hiervoor nodig? Zijn er belangrijke en minder belangrijke soorten in dit verband? Zijn er positieve of juist negatieve wisselwerkingen tussen verschillende diensten? Er is op ecologisch gebied nog heel weinig bekend over hoe ecosysteemdiensten functioneren. Voor sommige diensten zijn de mogelijke relaties met de biodiversiteit wel in kaart gebracht, maar verder komen de ecologen nog niet. Kennis over deze relaties is erg belangrijk, want zonder goed begrip van de ecologische dimensie van hoe ecosysteemdiensten functioneren, is het lastig om ecosysteemdiensten te waarborgen en op waarde te schatten voor natuurbescherming.

**"Ik vermoed dat planten
een essentiële rol spelen
in het voortbrengen van
ecosysteemdiensten"**

Daarom zal ik mij de komende vier tot vijf jaar over deze interessante materie buigen. Ik richt mij in dit onderzoek specifiek op plantendiversiteit omdat ik vermoed dat planten een essentiële rol spelen in het voortbrengen van ecosysteemdiensten. Sommige ecosysteemdiensten zijn namelijk direct te linken aan planten, zoals houtproductie en koolstofopslag,

terwijl andere diensten, zoals bosvlees, daar een indirect gevolg van zijn. Het studiegebied van de Guianas is door de grote oppervlakte onaangetast soortenrijk bos uitermate geschikt om dit onderzoek uit te voeren. Bovendien is een groot deel van de bevolking sterk afhankelijk van lokale ecosystemendiensten. Ik hoop over een aantal jaar mijn bevindingen met jullie te kunnen delen. ■

Bio-economie en de Tropen – Verslag studiedag

In het 'Safari Meeting Centre' van Burgers' Zoo organiseerde de VTB op 16 september een studiedag waar zo'n zestig mensen op af kwamen. Doel van de bijeenkomst was om de rol van tropische bossen in de ontwikkeling van een circulaire 'bio-economie' te bespreken. Na enkele jaren was het weer een groot plezier om in Burgers' te zijn. Uitzicht op o.a. giraffen en zebra's en een geslaagde borrel in de Bush na afloop zorgden voor veel inspiratie en de juiste tropische sfeer.

"Cascadering van gebruik dient te worden nagestreefd in een circulaire economie"

Na een korte inleiding door dagvoorzitter Floor van der Hilst van het Copernicus Instituut trapte Trudy Rood van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) af met het schetsen van het theoretisch kader van de 'bio-based'- en circulaire economie. Nadruk werd gelegd op de noodzakelijke verandering van lineaire economische systemen naar circulaire systemen. Rood: "Cascadering van gebruik (hoogste economische waarde en laagste milieubelasting) dient te worden nagestreefd in een circulaire economie". Luck Westerbaan van 'A. Hak Renewable Energies' (een internationaal familiebedrijf met ervaring in ontwerp, aanleg en onderhoud van infrastructuur voor transport en distributie van olie, gas, water en elektriciteit) ging hierop in vanuit technologisch oogpunt aan de hand van een project in Indonesië. Dit project, Rebuild, beoogt 176,000 hectare land te rehabiliteren op Kalimantan.

Colofon

Adres VTB: postbus 124, 6700 AC, Wageningen; **Website:** www.tropischebossen.nl;
Email: vereniging@tropischebossen.nl; **Redactie:** Caspar Verwer, Paul Zambon, Henk Lette, Charlotte Floors, Quirine Hakkaart; Simone van Santen de Hoog; **Ontwerp/opmaak:** Saskia Groote-maat, Caspar Verwer; **Email redactie:** vtbnieuws@tropischebossen.nl

De Vereniging Tropische Bossen heeft tot doel het creëren en onderhouden van een professioneel netwerk en het instellen van een dynamisch en effectief platform voor het verzamelen, kanaliseren en uitdragen van kennis en informatie over tropische bossen. Dit wil de vereniging bereiken door het stimuleren en faciliteren van contacten tussen mensen die vanuit verschillende achtergronden en posities geïnteresseerd zijn in duurzaam en maatschappelijk verantwoord beheer van tropische bossen.

Bestaand bos wordt beschermd en gedegrademd land beplant met landbouwgewassen, suikerpalm en bomen. Verdienmodellen zijn verkoop van cassave, omzetting van biomassa in biocoal, omzetting suikerpalmsappen in ethanol. A. Hak's torrefactietechnologie is één van de vereiste componenten in dit project. Torrefactie is een techniek om biomassa zodanig te veranderen dat het beter te gebruiken is bij verbranding en vergassing.

"In de lokale energievoorziening blijft hout een zeer grote rol spelen"

Jan-Willem den Besten, IUCN NL

Jan Willem den Besten van IUCN Nederland ging in op boslandschapsherstel en lokale productie van houtskool in Afrika. "In de lokale energievoorziening blijft hout een zeer grote rol spelen", aldus den Besten. Hij ging in op de mogelijkheden voor een landschapsbenadering, zuiniger gebruik van grondstoffen en duurzamere productiemethoden.

René Klaassen van SHR, test en kenniscentrum voor de bouw, vestigde tenslotte de aandacht op de positieve score van tropisch hout op gebied van milieubelasting in bouwtoepassingen in Nederland, vastgesteld door middel van de Life Cycle Assessment (LCA) methodiek. Duurzaam geproduceerd tropisch hout blijkt een veel lagere milieubelasting en milieukosten te hebben dan materialen als PVC, staal of aluminium, zo blijkt uit deze LCA studies. Op korte termijn (1 à 2 jaar) zal naar verwachting ook de 'Environmental Product Declaration' (EPD) in Europa verplicht worden gesteld bij nieuwe bouwprojecten, wat kansen biedt om milieuvriendelijke opties zoals hout voorrang te geven.

Deze voorbeelden zijn uitgebreid bediscussieerd, waarbij kritische kanttekeningen geplaatst werden en ook kansen besproken. Waar de kansen zeker gezien worden, werd het bewaken van de randvoorwaarden sterk benadrukt tijdens deze middag. De presentaties en een uitgebreider verslag worden binnenkort op de VTB site geplaatst en verstuurd via de VTB-listserver. ■ **Rik Sools, Studiedagcommissie**

Wie, Wat, Waar...

- Mocht je geïnteresseerd zijn in een actieve rol binnen de VTB, commissies en bestuur zoeken nog mensen. Stuur gerust een berichtje naar vereniging@tropischebossen.nl.

Ook schrijven in deze nieuwsbrief? Stuur je stuk of suggesties naar: vtbnieuws@tropischebossen.nl